

РОЛЬ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА У ФОРМУВАННІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ

Михальська Світлана Анатоліївна,

доктор психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
ORCID ID: 0000-0001-7435-8791
Researcher ID: JZC-9127-2024

У статті висвітлюються результати дослідження ролі корекційного педагога у формуванні мотивації навчальної діяльності молодших школярів з розладами спектру аутизму. З'ясовано, що мотивами у навчанні можуть бути потреби учнів, пізнавальний інтерес, емоції, які виникли на уроці, ідеали, установки.

Методами дослідження були аналіз літературних джерел та опитування корекційних педагогів. Автором розглянуто чинники розвитку мотивів навчання в молодшому шкільному віці, особливості мотивації учіння у дітей з розладами спектру аутизму, роль вчителя у формуванні мотивації до навчання учнів.

Проведене опитування фахівців свідчить, що корекційні педагоги розуміють роль мотивації навчальної діяльності у досягненні успішності учнів з розладами спектру аутизму. До найвагоміших чинників позитивної мотивації до навчання відноситься особистість корекційного педагога та процес навчання. Виділяючи найбільш прийнятні якості особистості корекційного педагога, які позитивно впливають на формування мотивації навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму респонденти вказали на креативність, вміння співпрацювати, толерантність, терплячість, врівноваженість.

Серед методів підвищення мотивації навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму корекційні педагоги у своїй роботі найчастіше використовують заохочення, комфортну психологічну атмосферу, похвалу, зацікавленість, створення ситуацій успіху. Також корекційні педагоги вважають, що важлива роль у формуванні мотивації навчання належить батькам, а серед шляхів підвищення мотивації до навчання вони використовують заохочення, гроші, гаджети, подарунки. Встановлено, що роль корекційного педагога у формуванні мотивації навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму є надзвичайно важливою, а для підвищення мотивації навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму необхідно застосовувати різні методи, засоби та прийоми стимулювання.

Ключові слова: корекційний педагог; мотивація навчальної діяльності; молодші школярі; розлади спектру аутизму; особистість корекційного педагога.

Mykhalska Svitlana. The role of the correctional teacher in forming the motivation of educational activities of primary school students with autism spectrum disorders

The article highlights the results of research of the role of SEN teacher in forming the motivation of educational activities of primary schoolchildren with autism spectrum disorders. It was found out that the motivation in education can be based on the needs of students, cognitive interest, emotions that arose during the lesson, an ideal, an attitude.

The methods of research are based on the analysis of references and the survey of SEN teachers. The factors of the development of learning motives at the primary school age, the peculiarities of learning motivation in children with autism spectrum disorders, the role of the teacher in the formation of students' motivation to learn were considered by the author.

The conducted survey of specialists shows that SEN teachers deeply realize the role of motivation of educational activities in achieving the success of students with autism spectrum disorders. The personality of SEN teacher and the learning process are among the most important factors of positive motivation to study. Highlighting the most acceptable personal qualities of SEN teacher, which positively influence the formation of motivation of the educational activities of students with autism spectrum disorders are creativity, the ability to cooperate, tolerance, patience, balance.

Among the methods of increasing the motivation of students with autism spectrum disorders in their work, SEN teachers mostly use encouragement, a comfortable psychological atmosphere, praise, interest, and the creation of situations of success. Special educational needs teachers also believe that parents play an important role in the formation of learning motivation, and they use incentives, money, gadgets, and gifts as ways to increase learning motivation. It was established that the role of the SEN teacher in forming the motivation of the educational activity of students with autism spectrum disorders is extremely important, and to increase the motivation of the educational activity of students with autism spectrum disorders, it is necessary to use various methods, means and methods of stimulation.

Key words: the correctional teacher; motivation of educational activity; younger schoolchildren; autism spectrum disorders; the personality of the correctional teacher.

Вступ. Проблема становлення мотиваційної сфери особистості, як в психології так і в педагогіці є надзвичайно актуальною. Вивчаються особливості розвитку мотиваційної сфери та мотиви учіння в молодшому шкільному віці (Л. Божович, Л. Вигот-

ський, О. Гнатюк, О. Гузенко, Г. Костюк та ін.), роль вчителя у формуванні мотивації до навчання учнів (О. Гнатюк, О. Гузенко та ін.), особливості мотивації учіння у дітей з розладами спектру аутизму (Л. Дробіт).

О. Гузенко приходиться до висновку, що «велике значення у формуванні мотивації навчання молодших школярів відіграють зовнішні (дидактичні, соціально-педагогічні) та внутрішні (психологічні) фактори, що спричиняють виникнення мотивів» [2, с. 19–20].

Т. Докучина наголошує, що «для формування позитивної мотивації навчання слід застосовувати різні методи, засоби та прийоми стимулювання. Вироблення в учнів бажання вчитись та отримувати нові знання є першочерговим завданням освіти» [3, с. 36].

О. Гнатюк зазначає, що мотивами у навчанні можуть виступати потреби учнів, пізнавальний інтерес, емоції, які виникли на уроці, ідеали, установки. Для кожної дитини важлива потреба у нових враженнях, яка може поступово перейти в пізнавальну потребу. І саме на неї повинен спиратися вчитель у першу чергу, актуалізувати її, сприяти її усвідомленню учнями. Педагогічна діяльність учителя потребує знань та вмінь формування мотиваційної сфери особистості учня для досягнення та підвищення результативності навчання [1].

Про роль вчителя у формуванні мотивації до навчання учнів наголошують і закордонні науковці. Зокрема Д. Джонсон вважає, що вміння вчителя розвивати компетентність учнів, інтерес до предмету і сприйняття самоефективності є важливими факторами, які впливають на мотивацію до навчання [6].

С. Нінковіч, Я. Адамов, Н. Маківіч встановили, що вчителі часто застосовують різні мотиваційні прийоми (взаємодія між учнями, більш широке використання цифрових підручників, використання аудіо- та відеозаписів, використання додатків та ін.) для створення позитивного мотиваційного клімату у класі [8].

Вчителі спеціальної школи докладають значно більших зусиль у стимулюванні учнів до засвоєння знань і вмінь; використання прийомів щодо постійної підтримки пізнавальних інтересів учнів, подолання їхньої пасивності, розвитку навичок самостійності, формування ініціативності у навчанні [7].

Вчені зазначають, що мотивація дітей з розладами спектру аутизму до діяльності здійснюється за допомогою винагороди, стимулів [5].

Дослідження феномену мотивації учіння дітей з розладами аутистичного спектру проведеного Л. Дробіт показав, що його «ефективність залежить від таких показників як: наявність індивідуальної психологічної роботи з дитиною, організація навчально-виховного процесу, логічна послідовність здійснюваного впливу, сприятливі психолого-педагогічні умови» [4, с. 151–153].

Метою нашого дослідження є встановлення ролі корекційних педагогів у мотивації навчальної діяльності молодших школярів з розладами спектру аутизму.

Матеріали та методи. Для вивчення ролі корекційного педагога у формуванні мотивації навчальної діяльності молодших школярів з розладами спектру аутизму ми провели анкетування вчителів спеціальних закладів, де навчаються учні з розладами спектру аутизму. Анкетування проводилося за допомогою інструменту google forms. Воно було анонімним, містило 8 питань, спрямованих на вивчення таких аспектів:

– оцінка чинників, які впливають на мотивацію навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму;

– розуміння своєї ролі у підвищенні мотивації навчальної діяльності учнів та арсенал використаних методів для цього;

– оцінка якостей особистості корекційного педагога, від яких залежить мотивація навчання школярів;

– вивчення думки щодо ролі батьків дітей у формуванні мотивації навчання.

Для обробки результатів дослідження здійснювали кількісний та якісний аналіз.

До анкетування були залучені 115 корекційних педагогів зі спеціальних закладів різних областей України (Дніпропетровська, Одеська, Хмельницька). Опишемо результати дослідження.

Результати дослідження. Відповідаючи на запитання про чинники мотивації навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму у досягненні ними успіхів, більшість корекційних педагогів висловились, що найважливішим є процес навчання (60,0%). До інших чинників, від яких залежить мотивація навчальної діяльності учнів, віднесли:

- особистість вчителя (56,7%);
- вивчення нового (46,7%);
- отримання оцінок (40,0%);
- спілкування з однолітками (40,0%);
- підтримка батьків (33,3%);
- навчання через гру (6,7%).

93,3% опитаних переконанні, що корекційний педагог може вплинути на підвищення мотивації навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму.

Серед методів підвищення мотивації навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму корекційні педагоги у своїй роботі використовують такі: «заохочення»; «комфортну психологічну атмосферу»; «створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху, бесіду, творчі завдання або дидактичні ігри»; «використання роздаткового та демонстраційного матеріалу»; «ноутбук»; «ІКТ»; «структурований розклад»; «похвалу, зацікавленість»; «метод заохочення»; та ін.

Респонденти зазначили, що особистість корекційного педагога є суттєвим фактором впливу на учнів і назвали найбільш прийнятні якості особистості корекційного педагога, які позитивно впливають на мотивацію навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму:

- терплячість (93,3%);
- креативність (80,0%);
- вміння співпрацювати (80,0%);
- толерантність (80,0%);
- рівноваженість (73,3%);
- артистичність (66,7%);
- справедливість (60,0%);
- відповідальність (60,0%);
- наполегливість (53,3%);
- оптимізм (53,3%);
- спостережливість (40,0%);
- емпатія (40,0%);

- *рішучість (40,0%)*.

До якостей особистості корекційного педагога, які негативно впливають на мотивацію навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму респонденти віднесли:

- *агресивність (93,3%)*;
- *грубість (86,7%)*;
- *неврівноваженість (80,0%)*;
- *некомпетентність (73,3%)*;
- *безвідповідальність (73,3%)*;
- *упередженість (66,7%)*;
- *зарозумілість (53,3%)*;
- *моральну неохайність (53,3%)*;
- *розсіяність (53,3%)*.

До умов, які необхідно забезпечити для формування повноцінної мотивації навчання учнів з розладами спектру аутизму корекційні педагоги віднесли наступні:

- *використовувати різні способи педагогічної підтримки, прогнозувати ситуації, коли вона особливо потрібна дітям (93,3%)*;
- *збагачувати зміст особистісно-орієнтованим цікавим матеріалом (80,0%)*;
- *утверджувати справді гуманне ставлення до всіх учнів, бачити в дитині особистість (60,0%)*;
- *задовольняти потреби в спілкуванні з учителем та однокласниками під час навчання (53,3%)*;
- *формувати допитливість і пізнавальний інтерес (40,0%)*;
- *формувати адекватну самооцінку своїх можливостей (40,0%)*;
- *виховувати відповідальне ставлення до навчальної праці (40,0%)*;
- *зміцнювати почуття обов'язку (40,0%)*.

Корекційні педагоги вважають, що батьки відіграють важливу роль у формуванні мотивації навчання дитини з розладами спектру аутизму, зокрема поя-

снювали це так: «У батьків має бути зацікавленість у дитині та співпраця з педагогом»; «Батьки мають провідну роль у формуванні мотивації навчання»; «Має бути взаємодія, любов, створення сприятливої атмосфери, підтримка дитини»; та ін.

Серед шляхів підвищення мотивації до навчання батьки використовують наступні: «заохочення»; «свій приклад»; «грошовий еквівалент»; «не висміювати невдачі дитини, більше спілкуватись з дитиною»; «стимуляція та заохочення через гаджети»; «заохочення гаджетами, подарунками»; «додаткові заняття з спеціалістами»; «відповідальність, впевненість, похвала»; «проявляють інтерес до занять дитини»; «заохочення смаколиками та грою на планшеті та телефоні»; «дотримання єдиних вимог з педагогами»; «заохочення смаколиками»; та ін.

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження встановлена значна роль корекційних педагогів у мотивації навчальної діяльності молодших школярів з розладами спектру аутизму. До найвагоміших чинників позитивної мотивації до навчання можна віднести особистість корекційного педагога та процес навчання. Виділяючи найбільш прийнятні якості особистості корекційного педагога, які позитивно впливають на мотивацію навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму респонденти вказали на креативність, вміння співпрацювати, толерантність, терплячість. Серед методів підвищення мотивації навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму корекційні педагоги у своїй роботі найчастіше використовують заохочення, комфортну психологічну атмосферу, похвалу, зацікавленість.

Перспективами наукових досліджень вбачаємо порівняння мотивації навчальної діяльності учнів з розладами спектру аутизму, порушеннями інтелектуального розвитку, затримкою психічного розвитку.

Література:

1. Гнатюк О.В. Роль учителя у формуванні мотивації молодших школярів до навчання в інформаційному суспільстві. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2020. № 19. С. 19–23.
2. Гузенко О. А. Формування мотивації навчання молодших школярів в умовах особистісно орієнтованої освіти: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.09 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2002. 25 с.
3. Докучина Т. О. Мотивація навчання як запорука стимулювання учнів до досягнення успіху. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2011. Вип. 8. С. 32–37.
4. Дробіт Л. Р. Особливості мотивації учіння у дітей з розладами аутистичного спектру. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі 05- соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 – Психологія. Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2021. 315 с.
5. Тарасун В. Аутологія : теорія і практика. К.: «Вадекс», 2018. 590 с.
6. Джонсон Д. Роль учителя в мотивації учнів до навчання. *BU Journal of Graduate Studies in Education*. 2017. Том 9. Випуск 1. С. 46–49.
7. Михальська С., Миронова С., Докучина Т., Буйняк М. Роль корекційного педагога-корекційного у формуванні мотивації до навчальної діяльності учнів з інтелектуальною недостатністю. *Pedagogika-Pedagogy*. 2023. Том 95. Номер 6. С. 740–748.
8. Оліч Нінкович С., Адамов Дж. і Маківіч Н. Стимулювання мотивації учнів початкової школи – кейс. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*. 2022. 10(1). С. 127–136.

References:

1. Hnatyuk, O.V. (2020). Rol uchytelya u formuvanni motyvatsiyi molodshykh shkolyariv do navchannya v informatsiynomu suspilstvi [The role of the teacher in forming the motivation of younger schoolchildren to study in the information society]. *Ukrayinskyu psykholoho-pedahohichnyu naukovyyu zbirnyk – Ukrainian psychological and pedagogical scientific collection*. no 19. pp. 19–23 [in Ukrainian].

2. Huzenko, O. A. (2002). Formuvannya motyvatsiyi navchannya molodshykh shkolyariv v umovakh osobystisno oriyentovanoi osvity: avtoref. dys. kand. ped. nauk [Formation of learning motivation of younger schoolchildren in the conditions of personally oriented education: autoref. thesis Ph.D. ped. Sciences]. Kyiv: Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. 25 s. [in Ukrainian].
3. Dokuchyna, T. O. (2011). Motyvatsiya navchannya yak zaporuka stymulyuvannya uchniv do dosyahnennya uspiyku [Learning motivation as a key to stimulating students to achieve success]. *Pedahohichna osvita: teoriya i praktyka – Pedagogical education: theory and practice*. Issue 8. pp. 32–37 [in Ukrainian].
4. Drobit, L. R. (2021). Osoblyvosti motyvatsiyi uchinnyia u ditey z rozladamy autystychnoho spektru. Dysertatsiya na zdobuttia naukovooho stupenya doktora filosofiyi u haluzi 05 – sotsialni ta povedinkovi nauky za spetsialnistyu 053 – Psykholohiya [Peculiarities of learning motivation in children with autism spectrum disorders. Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the field 05 – social and behavioral sciences, specialty 053 – Psychology]. Lviv: Ivan Franko National University. 315 s. [in Ukrainian].
5. Tarasun, V. (2018). Autolohiya : teoriya i praktyka [Autology: theory and practice]. Kyiv: «Vadeks». 590 s. [in Ukrainian].
6. Johnson, D. (2017). Rol uchytelya v motyvatsiyi uchniv do navchannya [The Role of Teachers in Motivating Students To Learn]. *BU Journal of Graduate Studies in Education*. Volume 9. Issue 1. pp. 46–49 [in English].
7. Mykhalska, S., Myronova, S., Dokuchyna, T., Buinyak, M. (2023). Rol korektsynoho pedahoha u formuvanni motyvatsiyi do navchalnoyi diyalnosti uchniv z intelektualnoyu nedostatnistyu [The role of the special teacher in the formation of motivation for educational activities of students with intellectual disabilities]. *Pedagogika-Pedagogy*. Volume 95, Number 6, pp. 740–748 [in English].
8. Olić Ninković, S., Adamov, J. & Makivić, N. (2022). Stymulyuvannya motyvatsiyi uchniv pochatkovoyi shkoly – keys [Encouraging the motivation of students in primary school – a case study]. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*. 10(1). pp. 127–136 [in English].